

Ιδρυτής: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Διευθύντης: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΛ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τό δεμαπενθίμερο

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Όταν δέν υπάρχει ίχνος ντροπής...

Ο κ. Γιώργος Θεοτοκάς μας έστειλε την ακόλουθη επιστολή:

Άγαπητή «Νέα Έστία»,

Ένα άρθρο μου με τον τίτλο «Η κρίση των συνειδήσεων», σχετικά με τη στάση των πνευματικών ανθρώπων απέναντι στα σημερινά εθνικά ζητήματα, δημοσιεύμένο στην εφημερίδα «Έθνος» των 3 Ιανουαρίου 1948, τιμήθηκε με χαμηρότατο σχολίο του κ. Σπύρου Μελά («Έστία», 7 Ιανουαρίου 1948). Με τον κ. Σπύρο Μελά άρνοημαι να συζητήσω. Πιστεύω ότι ό' όλη μου τη ζωή στάθηκα συνεπής σε μιάν όρισμένη ιδεολογική γραμμή, που μπορεί όποιος θέλει να την παρακολουθήσει στα δοκίμιά μου «Έλεύθερο πνεύμα» (1929), «Έμπρός στο κοινωνικό πρόβλημα» (1932), «Στο κατώφλι των Νέων Καιρών» (1945) και σε πλήθος πολιτικά άρθρα (ειδικότερα στην εφημερίδα «Καθημερινά Νέα» στα 1944-46). Στα τρέχοντα έσωτερικά μας ζητήματα, πολιτικά, πολιτικά και κοινωνικά, άκολουθήσα πάντα τις γενικές κατευθύνσεις των Φιλελευθέρων. Δέν επιτρέπω όπωσδήποτε να θέτει υπό συζήτηση την ιδεολογική μου ζωή ένας άνθρωπος που καπηλεύθηκε, έξευτέλισε και καταπρόδωσε όλες τις ιδεολογίες και όλα τα κόμματα και που εξύμνησε όλα τα καθεστώτα χωρίς να παραλείψει τό καθεστώς που έγκαταστάθηκε στην Ελλάδα στα 1941.

Με πολλούς χαιρετισμούς

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Σημ. τ. «Νέας Έστίας». — Όμολογούμε ότι δε θα μπορούσαμε λέξη ν' αφαιρέσουμε από την επιστολή του κ. Γιώργου Θεοτοκά. Μόνο που έμεις όχι μόνο δε συζητούμε με τον κ. Σπύρο Μελά αλλά και δέν προσέχουμε καν τα κείμενά του. Μήπως όμως μόνο έμεις; Υπάρχει άνθρωπος στον τόπο, ένας έστω, που να δίνει πίστη σε ό,τι γράφει και σε ό,τι ύποστηρίζει;

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ένα γράμμα του Ψυχάρη.

Άνασκαλεύοντας παλιά χαρτιά μου, ανακάλυφα ένα γράμμα του Ψυχάρη, σταλμένο απ' τό Παρίσι τό 1901 στην Πόλη, στον άνιψιό του Ηλία Τανταλίδη. Δέν μπόρεσα όμως και δέν μπο-

ρώ να ξεδιαλύνω πώς έπεσε στα χέρια μου και πώς βρέθηκε στο αρχείο μου.

Άντιγράφω τό γράμμα:

16, rue Chaptal

Paris IX

«11 του Γιούνη 1901»

Φίλε Τανταλίδη,

Πολύ σημαντικό τό γράμμα σου.

» Μου δείχνει, μου άποδειχνει δυό πράγματα, που κι άπαρχής τά μυρίστηκα. Τό πρώτο είναι, που μας έχει όλους κομποδεμένους ή καθαρέβουσα, κι άμα πήγε ό κόμπος στο διάβολο, να σου που άνεμπόδεστα, λέφτερα, όρμητικά, περιχύθηκε από την ψυχή του Ρωμιού ή καλοσύνη, τό αίσθημα, ή αγάπη που είχε μέσα του, και που σήμερα βλέπω στο τρυφερό σου τό γράμμα, στα λόγια της καρδιάς σου. Τό δεύτερο είναι, που έμεις οι Πολίτες—άφησέ με και μένα πιά να τό καφχηθώ πώς είμαι Πολίτης, και κάμε μου τη χάρη να με λογαριάσης και μένα για δικό σας—έμεις λοιπόν οι πολίτες κάτι νοιώθουμε από ρωμαίικα. Η γλώσσα σου, τό ύφος σου, τό λεχτικό σου, ή ποιήσή σου, όλα μου τό φανερώνουνε, πώς τόχεις και τό παράχεις τό διαβολέμένο εκείνο, τό δέν ξέρω τί, που λές και βρίσκειται μόνο στη Πόλη. Ωραία! Μα έτσι δε θα γλυτώσης. Πρέπει, πρέπει τώρα ένα βιβλίο να μας κάμης. Δέ μου φτάνουνε τά γράμματα έμένα.

» Κοίταξε όστόσο που από τό χρυσό σου τό γράμμα βγαίνει και κάτι άλλο. Είσαι άνιψιός του δασκάλου μου του Τανταλίδου, που μου έμαθε την καθαρέβουσα. Και σήμερα τί βλέπουμε; Άνιψιός και μαθητής γράφονται στη δημοτική. Να μου φιλήσης τό χέρι του καλού δασκάλου και του καλού θείου. Καμαρώνω που με θυμάται. Πέστον από μέρος μου, πώς αν του άπομεινε ακόμη κανένα αντίτυπο μιανής κωμωδίας που έγραψε στα 1867—8, να μου τό χάριση και θα τό χρυσοδέσω, να τόχω θυμητάρι.

» Πές και του άσυνείδητου τ' άγαπημένου μου Χατζή, πώς τί καμώματα είναι άφτά; Έγώ νόμιζα πώς ό Moniteur έδαλε μόνο τό πρώτο μου άρθρο. Άλλο δε μου στείλανε. Γλήγορα να μου τά στείλη να τά δω.

» Χίλιες φορές ακόμα σ' έφχαριστώ για τό γράμμα σου, και πάντα να μ' άγαπάς.

Δικός σου
Ψυχάρης»

Και τό γράμμα αυτό, όπως και τόσα άλλα γραφτά του δασκάλου, δείχνουν και βεβαιώνουν τις γνωστές πιά στους ανθρώπους των γραμμάτων, καλές και ζαθές ιδιότητές του: Τό πείσμα, την κολακεία στους ανθρώπους που του χρειαζόντουσαν για τον άγώνα του, την επιμονή του. Κι ένα απ' τά μέσα που μεταχειριζότανε—τό ξε-

ρουμε—ήταν ή ακούραστη ἀλληλογραφία του με τούς λόγιους τῆς ἐποχῆς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ στὸν ἔξω Ἑλληνισμό.

ΑΓΙΣ ΘΕΟΣ

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἀπὸ τὴν ἔκθεση ξυλογραφίας τοῦ Εὐθ. Παπαδημητρίου.

Με τὴ στροφή γενικά τῆς τέχνης τὰ τελευταία χρόνια σὲ ἀπλούστερες μορφές καὶ ἐκφραστικώτερες μπήκε κ' ἡ χαρακτηριστικὴ τοῦ ξύλου, ἡ ξυλογραφία, σὲ παρόμοιο δρόμο ἢ καλύτερα βρῆκε τὸ σωστό της δρόμο. Γιατί τὸ 19ο αἰώνα καὶ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 18ου εἶχε σχεδὸν πάψει νὰ εἶναι πρωτότυπη δημιουργία: ἐπαγγελματίες ξυλογράφοι εἶχαν ἀναλάβει νὰ μεταφέρουν σκάδοντες πάνω στὸ ξύλο τὰ σχέδια ποὺ οἱ ζωγράφοι εἶχαν ἐμπνευθεῖ. Ἔτσι χανόταν ἡ φρεσκάδα τῆς ἀμεσης ἐργασίας καὶ ἦταν στὸ χέρι τοῦ ξυλογράφου νὰ δώσει τὴν κατάλληλη ἐρμηνεία τοῦ ἐπίπεδου σχεδίου με ἀνάγλυφες γραμμές. Εἶναι φανερό ἄλλωστε ὅτι τὸ σχέδιο καθ'αυτὸ καὶ ἡ μεταφορά του στὴ φόρμα τοῦ ξύλου δηλ. τὸ κόψιμό του, εἶναι δύο διαφορετικὰ πράγματα. Μονάχα ὅταν ὁ ἴδιος ὁ καλλιτέχνης δουλεύει νὰ κόψει πάνω στὸ ξύλο τὸ σχέδιο, μπορεῖ νὰ καταλάβει ἂν γίνεται αὐτό, δηλ. ἂν τὸ σχέδιο ἢ ὠρισμένες λεπτομέρειές του κάνουν γιὰ ξυλογραφικὴ ἀπόδοση. Καὶ χρειάζεται ὄχι μόνο ἀσκησιὴ καὶ προσοχή, ἀλλὰ καὶ λεπτότατο αἶσθημα γιὰ τίς δυνατότητες τοῦ ξύλου νὰ δώσει ὠρισμένες φόρμες. Τώρα λοιπὸν οἱ ἴδιοι οἱ καλλιτέχνες θέλοντας μόνοι τους νὰ δημιουργήσουν τίς μορφές ποὺ ἐκφράζουν τὸν ἐσωτερικὸ τους κόσμο ρίχτηκαν στὸ χειρωνακτικὸ μόχθο τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὴ χειροτεχνικὴ τους αὐτὴ ἐργασία λείπει ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκείνη δεξιότητα καὶ καλλιγραφικὴ τελειότητα τοῦ εἰδικοῦ, ὅπως μάλιστα δόθηκε αὐτὴ ἀπὸ τὴν τεχνικὴ τοῦ ὀρθίου ξύλου ποὺ ἄρχισε τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα με τὸν Ἄγγλο Bewick καὶ συνεχίστηκε τὸ 19ον γιὰ τὴν πολλαπλὴ ἀναπαράσταση ζωγραφικῶν ἔργων γιὰτί δουλεύοντας τὸ ξύλο ὄχι παράλληλα, ὅπως γίνεται στὸ πλάγιο, ἀλλὰ κάθετα πρὸς τίς ἴνες του μποροῦσε με λεπτότατη ἐπεξεργασία νὰ δώσει καὶ τὰ χρώματα καὶ τίς σχέσεις ποὺ ἔχουν μεταξὺ τους, καὶ ἀξίες καὶ βαθμίδες τόνων ἀκόμα. Οἱ σύγχρονοι ὁμως καλλιτέχνες ζήτησαν πῶς πολὺ μιὰν ἀδρὴ πρωτόγονη μορφή, μεγάλες ἐκφραστικὲς γραμμές καὶ ἐπιφάνειες καὶ ἐκμεταλλεύτηκαν τούς τεχνικοὺς περιορισμοὺς τοῦ ξύλου κάνοντάς τους ἀρετὲς ἀπλότητος καὶ δυναμικῆς ἐκφρασης. Τὴ χαρὰ μιᾶς τέτοιας δημιουργίας πλουτισμένης με τέλεια τεχνικὴ ἐπεξεργασία, μᾶς χαρίζει ἡ τελευταία ἔκθεση τοῦ κ. Εὐθ. Παπαδημητρίου στὴν ὁδὸ Ροῦζβελτ 28. Κ' ἡ τεχνικὴ αὐτὴ ἀρτιότητα δὲν καταντάει ποτὲ φυγρὴ καὶ μηχανικὴ προσπάθεια, ἀλλὰ παράγει πάντα μιὰ ζωντανὴ καὶ παλλόμενη ἐπιφάνεια, ὅπως στὰ ὀρθία ξύλα 2 καὶ 3, ὅπου οἱ μαλακὲς μεταβάσεις τῶν τόνων κ' οἱ ἐναλλαγές τοῦ ἄσπρου καὶ τοῦ

μαύρου μᾶς δίνουν ἓνα ζῶηρό καὶ κινούμενο χρωματικὸ παιχνίδι. Ἀλλὰ τὴ λιτότητα τῆς γραμμῆς καὶ τὴν ἐκφραστικὴ τῆς δύναμη τὴ βλέπομε στὸ Σκυριανὸ κανάτι (9), στὰ ψάρια (4) καὶ στὸ Σιρίκι (8). Κι' ἀκόμη εὐαισθησία καὶ αἰσθησιασμὸ μᾶς ὑποβάλλει με τὴ Λήδα (24) καθὼς περιμένει τὸν κύκνο ποὺ ἐρχεται ἀπὸ πέρα πλέοντας με τεντωμένο τὸ λαιμὸ γεμάτον πόθο. Ἐδῶ τὸ περίγραμμα με τὴ χαρακτηριστικὴ πορεία του προσδιορίζει καὶ τὴν ἀκρὴ τῶν σαρκικῶν ὀγκῶν καὶ τὴ μαλακὴ καὶ τρυφερὴ ἐπιφάνειά τους. Στὴν ἀπόδοση τῆς ὕψης αὐτῆς τῶν πραγμάτων δείχνεται ἡ τεχνικὴ δύναμη τῆς ξυλογραφίας, ἀλλὰ με τὰ δικά της μέσα καὶ σ' αὐτὰ ἴσα-ἴσα φαίνεται ἡ τέχνη τοῦ Παπαδημητρίου ποὺ ἔφτασε στὴ δυνατότητα αὐτὴ με τὰ ἀπλούστερα μέσα δουλεύοντας τὸ κοινὸ ξύλο μ' ἓναν κοινὸ σουγιά. Στὴν προσπάθειά του αὐτὴ βρίσκει μέσα στὸ πνεῦμα τῆς σύγχρονης τέχνης ποὺ θέλει με μεγάλες γραμμές νὰ κρατήσῃ τὸ σκελετὸ τῶν πραγμάτων ποὺ γίνονται τόσο ἐκφραστικώτερα ὅσο ἀπλούστερα παρουσιάζονται, ἀπαλλαγμένα ἀπὸ τὸ βάρος τῶν περιττῶν στολιδίων καὶ ἀπὸ τὸ πόρτο τῆς μικρόχαρης λεπτομέρειας τῆς ἀκαδημαϊκῆς ρουτίνας.

Στὴν ἔκθεση τούτη μπορεῖ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τὴν ἐξέλιξη τοῦ καλλιτέχνη ποὺ ὅσο πάει καὶ τελειοποιεῖ τὴν τεχνικὴ του προσπάθεια ἀποσπῶντας ἀπὸ τὸ ξύλο περισσότερες καὶ λεπτότερες ἐκφραστικὲς δυνατότητες χωρὶς ὁμως νὰ προδώσῃ τίς ιδιότητες τοῦ ὕλικου ποὺ δίνει ἓνα ἰδιαίτερο θέλημα στὸ καλλιτεχνικὸ ἔργο. Τὴ διαφορὰ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ ὕλικου μποροῦμε νὰ τὴ δοῦμε καλύτερα, ἂν συγκρίνομε ἓνα σχέδιο, με μολύδι τῆς ἐλιᾶς με μιὰ ξυλογραφικὴ τῆς ἀπεικόνισις, ὅπως στὸ 39 με τὸ τοπίο τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τὸ Χαλάνδρι (28): Στὸ μολύδι ἔχομε ὅλη τὴ μαλακότητα καὶ ρευστότητα, τὸ φλοῦ τῶν φυλλωμάτων, καὶ στὸ ξύλο τὴν ἀδρὴ καὶ αὐστηρὴ κόψη τους ποὺ χαρακτηρίζει τὸ γενικὸ σχῆμα καὶ χρῶμα, τὸ φῶς καὶ τὴν κίνησή τους. Μά στὸ τοπίο αὐτὸ παρατηροῦμε ἓνα σημαντικό ἀνέδασμα τῆς τέχνης τοῦ Παπαδημητρίου. Παρατῶντας ὅλα τὰ μηχανικὰ μέσα ἐμπιστεύεται στὴν εὐαισθησία τοῦ χεριοῦ μονάχα καὶ κόνοντας με τὸ σουγιά καὶ τυπῶνοντας με τὸ χέρι κατῶρθωσε ν' ἀρπάξῃ μερικὲς ἀνταύγειες ἀπὸ τὸ ἀττικὸ φῶς στὰ δέντρα, στὸ ἔδαφος, στὸν οὐρανὸ. Καὶ δὲ μιλάμε γιὰ τὴν ἀλλή ποιτικὴ ἀπόδοση τῶν πραγμάτων καὶ τὴ θαυμαστὴ σύνθεση. Στὴν ἀπόδοση αὐτὴ προχώρησε ἀκόμα παραπέρα με τὸ τοπίο τῆς Ραφίνας (25), ὅπου αἰσθανόμαστε τὴ σκληρότητα τοῦ βράχου, τὴν ὑγρὴ ροὴ τῶν νερῶν στὸ ρέμα, τὴν τραχειὰ φλούδα τῶν κορμῶν μερικῶν δέντρων ποὺ σερνάμενα φιδογλιστροῦν πάνω στὸ ἔδαφος θαρμένα καὶ βασανισμένα ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τοῦ ἀνοιχτοῦ ἰσιώματος, μαντεύομε τίς χρωματικὲς τους ἐναλλαγές με τίς φωτεινές τους διαβαθμίσεις. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ Λιμάνι, ὅπου με τόση καθαρότητα διαφοροποιεῖται ἡ πέτρα τοῦ μουράγιου, τὰ ξύλα τοῦ καραδιοῦ, τὸ πανί, ἡ θάλασσα καὶ μάλιστα θαυμάσια τονίζεται ἡ ἀντίθεση τοῦ φωτός με τίς σκιές ποὺ παίζουσι στὴ θάλασσα, καὶ πηχτές ὀρίζουν τίς σιλουέτες